

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання лабораторних робіт
з навчальної дисципліни
«Контроль та діагностика комп'ютерних систем»

для студентів денної та заочної форм навчання
за спеціальністю «Комп'ютерна інженерія»

Затверджено
редакційно-видавничою
радою НТУ «ХПІ»,
протокол № 1 від 16.01.2019 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2019

Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з навчальної дисципліни «Контроль та діагностика комп'ютерних систем» для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальністю «Комп'ютерна інженерія» / уклад.: Носков В.І., Панченко В.І., Гейко Г.В., Баленко О.І. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2019. – 56 с.

Укладачі: Носков В.І., Панченко В.І., Гейко Г.В., Баленко О.І.

Рецензент проф. Леонов С.Ю.

Кафедра обчислювальної техніки та програмування

ВСТУП

Методичні вказівки містять методику виконання лабораторних робіт, метою яких є отримання студентами спеціальних навичок з діагностики та ремонту персональних комп'ютерів та ознайомлення з програмами тестування.

Сучасний персональний комп'ютер являє собою не просто складний пристрій з електронними та електронно-механічними вузлами, але й пристрій, наповнений складними операційними системами, програмними пакетами, програмами тестування і самоперевірки вузлів і блоків, які беруть участь в роботі обчислювальної машини. Персональний комп'ютер та його програмне забезпечення з часом постійно ускладнюються і з'являються нові погляди на діагностику і ремонт комп'ютерних систем і комплексів.

Раціонально складені лабораторні роботи по технічному обслуговуванню та ремонту комп'ютерних систем і комплексів дозволяють отримати спеціальні навички з діагностики та ремонту персонального комп'ютера за допомогою технічних засобів. Кожна лабораторна робота містить коротку теоретичну довідку, детальні алгоритми для проведення діагностики і опис використовуваної програми, а також практичні завдання та контрольні питання.

Розроблені лабораторні роботи призначені для студентів спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія», але можуть бути корисні для студентів інших спеціальностей та викладачів.

Лабораторна робота 1 **ПРОГРАМИ ДІАГНОСТИКИ ПК**

Мета роботи: вивчити та протестувати обладнання комп'ютера, визначити його характеристики.

Хід роботи

1. Основні теоретичні відомості

До основних складових частин персонального комп'ютера (ПК) відносять: системний блок, монітор, клавіатуру, мишу. У свою чергу, системний блок складається з материнської (системної) плати, блоку живлення, жорсткого диска, оптичного приводу та ін. Розглянемо склад, призначення та характеристики деяких основних компонентів системного блоку.

Системна плата – це складна багатошарова друкована плата, на якій встановлюються основні компоненти ПК: центральний процесор (ЦП), оперативний запам'ятовуючий пристрій (ОЗП), постійний запам'ятовуючий пристрій (ПЗП), контролери базових інтерфейсів вводу-виводу та ін. Швидкодія різних компонентів комп'ютера може мати відчутні відмінності. Для узгодження швидкодії на системній платі встановлюються спеціальні мікросхеми (чіпсети), які включають в себе контролер оперативної пам'яті (північний міст) і контролер периферійних пристроїв (південний міст).

Північний міст забезпечує обмін інформацією між процесором і оперативною пам'яттю. У процесорі використовується внутрішнє множення частоти, тому частота процесора в кілька разів більше, ніж частота системної шини. До північного мосту підключається шина взаємодії периферійних пристроїв PCI (Peripheral Component Interconnect bus), яка забезпечує обмін інформацією з контролерами периферійних пристроїв (частота контролерів менше частоти системної шини). Контролери периферійних пристроїв (звукова плата, мережева плата, SCSI-контролер, внутрішній модем) встановлюються в слоти розширення системної плати.

Південний міст забезпечує обмін інформацією між північним мостом і портами для підключення периферійного обладнання. Пристрої зберігання інформації підключаються до південного мосту по шині UDMA (Ultra Direct Memory Access – пряме підключення до пам'яті).

Для підключення периферійних пристроїв зазвичай використовується порт USB (Universal Serial Bus – універсальна послідовна шина), який

забезпечує високошвидкісне підключення до комп'ютера відразу декількох пристроїв.

Системні плати класифікуються за форм-фактором – це стандарт, який визначає розміри материнської плати для ПК, місця її кріплення до корпусу, розташування на ній інтерфейсів шин, портів вводу/виводу і т.п. Прикладами позначення форм-факторів є ATX, Mini-ITX, Nano-ITX, MicroBTX.

ЦП – обчислювальний пристрій, виконавець машинних інструкцій, частина апаратного забезпечення комп'ютера, який відповідає за виконання операцій, заданих програмами. В даний час використовуються багатоядерні процесори на одному або декількох кристалах. Для підвищення швидкодії використовують так зване кешування – це використання додаткової швидкодіючої пам'яті для зберігання копій блоків інформації з ОЗП.

Оперативна пам'ять – це робоча область для процесора комп'ютера. У ній під час роботи зберігаються програми і дані. Оперативна пам'ять часто розглядається як тимчасове сховище, тому що дані і програми в ній зберігаються тільки при включеному комп'ютері або до натискання кнопки скидання (reset).

У сучасних комп'ютерах використовуються запам'ятовуючі пристрої трьох основних типів: ROM (Read Only Memory) – постійний запам'ятовуючий пристрій, DRAM (Dynamic Random Access Memory) – динамічний пристрій з довільним порядком вибірки, SRAM (Static RAM) – статична оперативна пам'ять. У пам'яті типу ROM дані можна тільки зберігати, використовується така пам'ять тільки для читання даних. ROM також часто називається енергонезалежною пам'яттю, тому що будь-які дані, записані в неї, зберігаються при виключенні живлення. Тому в ROM містяться команди запуску персонального комп'ютера (програмне забезпечення, яке завантажує систему).

Пам'ять DRAM використовується в більшості систем оперативної пам'яті сучасних ПК. Основна перевага пам'яті цього типу полягає в тому, що її осередки упаковані дуже щільно і на їх основі можна побудувати пам'ять великої ємності. Проблеми, пов'язані з пам'яттю цього типу, викликані тим, що вона динамічна, тобто повинна постійно регенеруватися.

Пам'ять SRAM названа так тому, що для збереження її вмісту не потрібно періодичної регенерації, але це не єдина її перевага. SRAM має більш високу швидкодію, ніж динамічна оперативна пам'ять, і може працювати на тій же частоті, що і сучасні процесори.

Жорсткий диск – незалежний комп'ютерний пристрій, є основним накопичувачем даних практично у всіх комп'ютерах. Мережева плата (адаптер) – периферійний пристрій, що дозволяє комп'ютеру взаємодіяти з

іншими пристроями мережі. Звукова карта – плата, яка дозволяє працювати зі звуком на комп'ютері. В даний час звукові карти бувають як вбудованими в материнську плату, так і окремими платами розширення. Відеоадаптер – пристрій, що перетворює зображення, що знаходиться в пам'яті комп'ютера, у відеосигнал для монітора.

Існує декілька невеликих програм, які дозволяють швидко отримати характеристики процесора, материнської плати, встановленої пам'яті і відеокарти, визначити додаткове обладнання та програмну складову, виконати тест монітору та пам'яті.

1.1 Програма отримання основних даних про базові пристрої системи CPU-Z

Робоче вікно програми CPU-Z наведено на рис. 1.1.

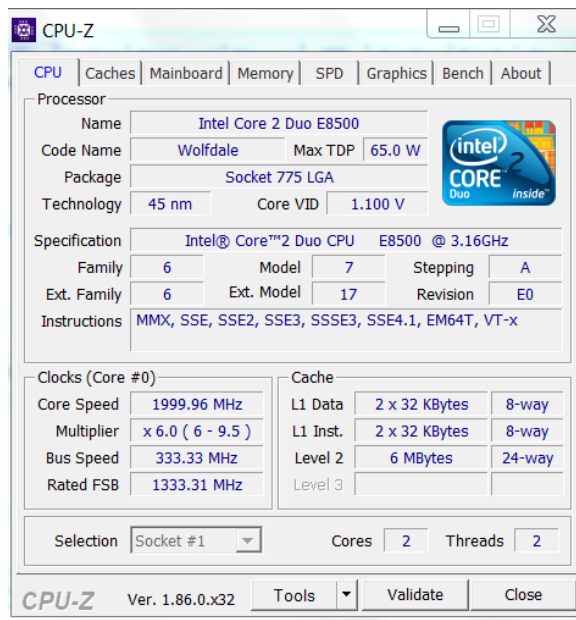

Рисунок 1.1 – Робоче вікно CPU-Z

CPU-Z дозволяє визначити процесор, материнську плату, оперативну пам'ять та відеокарту. Для процесора це така інформація: найменування процесору; тип корпусу; підтримувані набори інструкцій; інформація про кеш-пам'ять та інші. Для материнської плати програма дозволяє отримати таку інформацію: виробник і модель; модель BIOS; чіпсет; графічний інтерфейс та ін. (рис. 1.2).

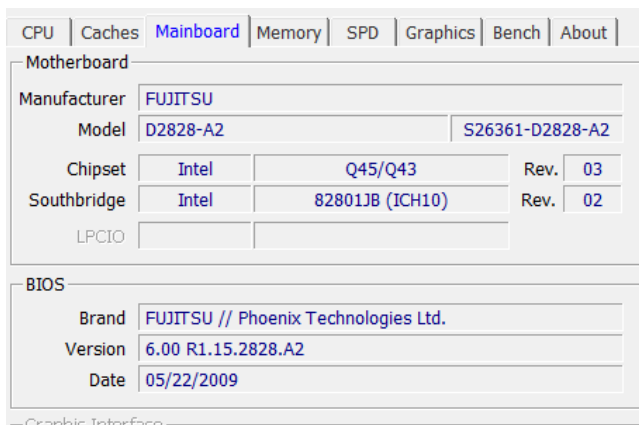

Рисунок 1.2 – Вікно з даними про материнську плату

Для пам'яті виводиться така інформація (рис. 1.3): частота; специфікації модулів; виробник; серійний номер; таблиця таймінгів.

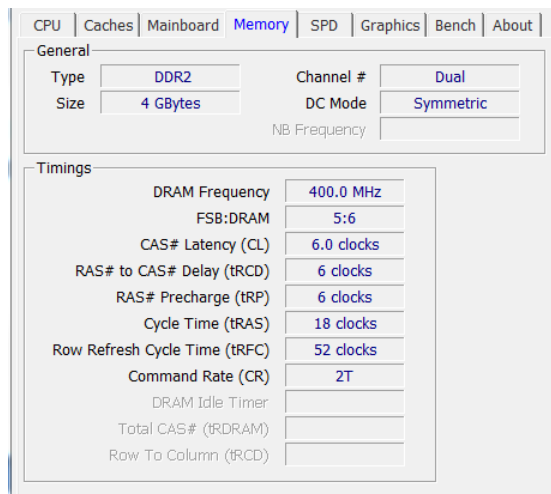

Рисунок 1.3 – Вікно з даними про пам'ять

Для графічної підсистеми виводиться така інформація (рис. 1.4): назва відеокарти; підтримка DirectX; підтримка піксельного рейдера; тип пам'яті; пропускна здатність пам'яті; тип і ширина шини; частота пам'яті та інші.

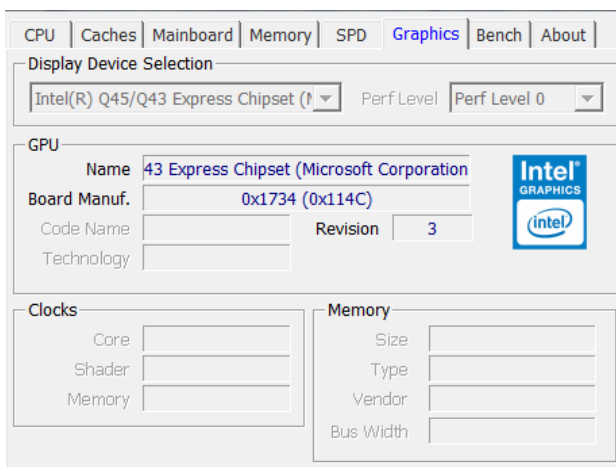

Рисунок 1.4 – Вікно з даними про графічну систему

В розділі тестування «Bench» можна порівняти характеристики продуктивності встановленого процесора з обраним еталонним процесором (рис. 1.5).

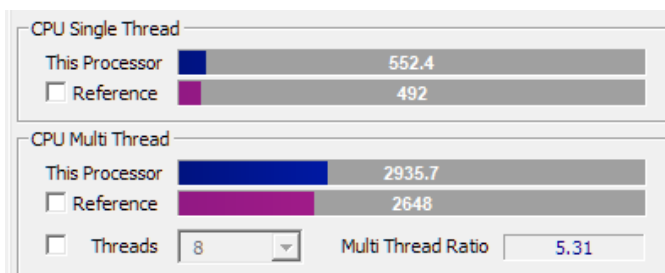

Рисунок 1.5 – Вікно тестування процесора

1.2 Програма моніторингу апаратного забезпечення HWMONITOR

Програма HWMonitor дозволяє виконувати моніторинг апаратного забезпечення, збирати і відображати дані з датчиків: напруги, температури і швидкості вентиляторів. Програма може визначати не тільки дані з материнської плати і процесора, але також інформацію про жорсткі диски (при наявності підтримки S.M.A.R.T.) і відеокарти.

В головному вікні програми (рис. 1.6) виводиться список, в якому представлені різні апаратні складові ПК. В програмі відображається

напруга на материнській платі, показання температурних датчиків на ній, швидкість обертання вентиляторів. Датчики процесора повідомляють програмі температуру на кожному з його ядер, а також енергоспоживання. У програмі відображається і відеокарта, датчик на ній повідомляє про температуру, таку ж інформацію надає і датчик жорсткого диска. Після інсталяції програми на портативний пристрій, наприклад, ноутбук, можна побачити відомості про батарею.

File View Tools Help				
Sensor	Value	Min	Max	
RGEG				
Intel Core 2 Duo E8500				
Temperatures				
Core #0	42 °C (10...	42 °C (10...	42 °C (10...	
Core #1	36 °C (96 ...	36 °C (96 ...	36 °C (96 ...	
Utilization				
Processor	6 %	0 %	18 %	
CPU #0	7 %	0 %	7 %	
CPU #1	6 %	0 %	32 %	
Clocks				
Core #0	2000 MHz	2000 MHz	2000 MHz	
Core #1	2000 MHz	2000 MHz	2000 MHz	
ST3160318AS				
Temperatures				
Assembly	33 °C (91 ...	33 °C (91 ...	33 °C (91 ...	
Air Flow	33 °C (91 ...	33 °C (91 ...	33 °C (91 ...	
Utilization				
Space (c:)	98 %	98 %	98 %	
Space (d:)	89 %	89 %	89 %	
Space (e:)	97 %	97 %	97 %	
Intel(R) Q45/Q43 Expr...				
Utilization				
GPU	4 %	0 %	5 %	
Memory	75 %	75 %	83 %	

Рисунок 1.6 – Робоче вікно HWMonitor

1.3 Програма тестування монітору PASSMARK MONITORTTEST

PassMark MonitorTest – це інструмент, який дозволяє користувачам досліджувати якість та продуктивність монітора. Програмне забезпечення MonitorTest створює тестові шаблони на екрані з різною роздільною

здатністю та глибиною кольорів для перевірки оптимальної візуальної продуктивності. Кожен з тестових екранів був створений для тестування певного аспекту продуктивності моніторів (рис. 1.7).

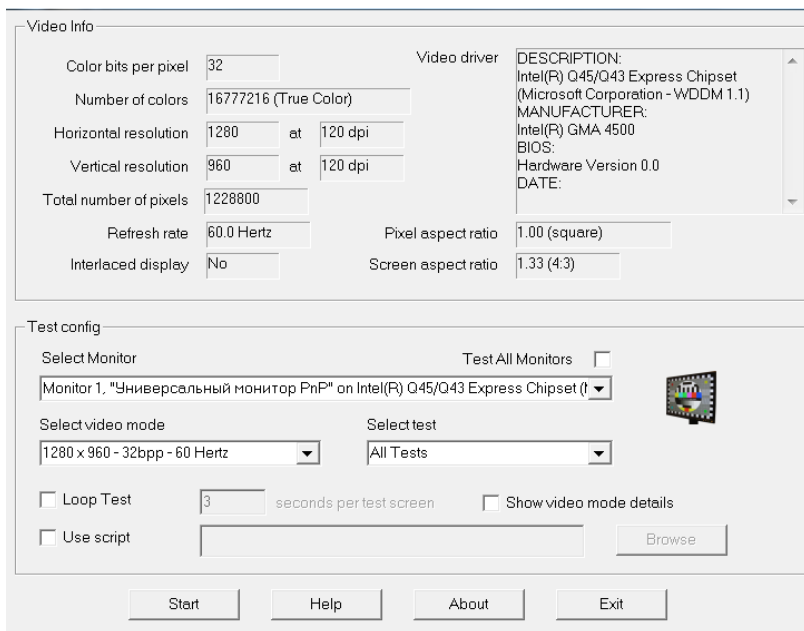

Рисунок 1.7 – Робоче вікно PassMark MonitorTest

Програма включає наступні тести: майстер-екран (рис. 1.8); контрастність; шрифти; вимірювання гами; тестування сенсорного екрана та інші.

В програмі реалізована: підтримка систем Multi-Monitor, включаючи тестування всіх моніторів одночасно; відображення інформації системи монітора та відеоадаптера; підтримка всіх доступних роздільних здатностей і глибини кольорів; підтримка всіх типів дисплеїв; підтримка різних відеорежимів.

Якщо на екрані присутні спотворення у вигляді «подушки», «трапеції» або спостерігаються спотворення пропорцій будь-якого з кіл, то слід налаштувати монітор. Налаштування виконується за допомогою кнопок управління налаштуванням монітора, розташованих на самому моніторі, шляхом регулювання розміру по вертикалі і горизонталі, а також інших параметрів. Якщо за допомогою регулювань не вдається встановити правильні пропорції, то це ознака апаратної несправності.

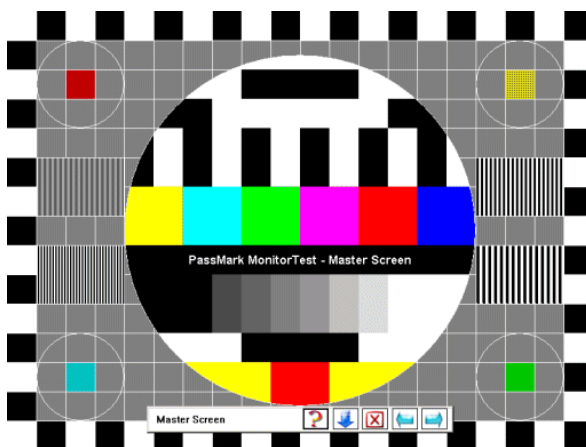

Рисунок 1.8 – Майстер-екран PassMark MonitorTest

Якщо зображення на екрані нечітке (спостерігається розмитість ліній візерунка), то причиною може бути порушення фокусування або неправильне зведення променів. Деякі монітори містять пункт меню, що дозволяє усунути цю проблему, але в більшості випадків це є свідченням апаратної несправності монітора.

У РК-дисплеях бувають «биті» піксели. Цей дефект полягає в наявності білих точок, які постійно світяться, або постійно погашених (не світяться) чорних точок. Подібна несправність не зникає, оскільки є результатом згорілих транзисторів матриці монітора. Якщо, наприклад, на зеленому кольорі ви спостерігаєте чорну точку, якої немає на всіх інших кольорах, значить ви виявили зелений «битий» піксель. А якщо на чорному кольорі присутня кольорова або біла точка, то це ознака того, що одна з кольорових точок або всі три (червона, зелена і синя) не вимикаються і такий піксель буде світитися завжди.

1.4 Програма тестування пам'яті MEMTEST86 (MEMTEST86+)

Програма Memtest записує в кожен блок пам'яті інформацію, а потім зчитує її і перевіряє на помилки. В процесі тестування утиліта робить кілька проходів, що дозволяє виявити і скласти список bad-блоків пам'яті в форматі BadRAM. Ця програма запускається за допомогою власного завантажувача, тому наявність операційної системи для її роботи не обов'язкова.

Внаслідок того, що пам'ять перевіряється без операційної системи, то потрібно програму встановити на зовнішній носій та виконати завантаження ПК з цього зовнішнього пристрою. Одразу після

завантаження програми починається тест пам'яті. Повний тест займає кілька годин для кожної планки пам'яті. В програмі MemTest86+ реалізовано 9 тестів, які виконуються циклічно:

- Test 0 [Address test, walking ones, no cache] – тест для визначення проблем з адресацією пам'яті;
- Test 1 [Address test, own address] – більш поглиблений тест для визначення проблем з адресацією пам'яті;
- Test 2 [Moving inversions, ones & zeros] – швидка перевірка на апаратні або важко вловимі помилки;
- Test 3 [Moving inversions, 8 bit pat] – те ж саме, тільки використовується 8 бітний алгоритм проходження нулів і одиниць;
- Test 4 [Moving inversions, random pattern] – тест для виявлення проблем з data sensitive;
- Test 5 [Block move, 64 moves] – тест для пошуку проблем в схемах пам'яті;
- Test 6 [Moving inversions, 32 bit pat] – ефективний для визначення data sensitive errors;
- Test 7 [Random number sequence] – тест, який перевіряє помилки запису пам'яті;
- Test 8 [Modulo 20, ones & zeros] – тест для визначення прихованих помилок за допомогою кеша і буферизації, які не виявили попередні тести;
- Test 9 [Bit fade test, 90 min, 2 patterns] – особливий тест, який можна запустити вручну. Запам'ятовує адреси в пам'яті, після чого «засинає» на півтори години. Після цього перевіряє чи не змінилися біти в адресах.

```

Memtest-86 v4.0a          Intel(R) Core(TM) i7 CPU           870  @ 2.93GHz
CPU Clk : 2927 MHz        : Pass 6% ##
L1 Cache: 64K 63626 MB/s : Test 38% #####
L2 Cache: 256K 33641 MB/s : Test #3 [Moving inversions, 1s & 0s1 Sequential]
L3 Cache: 8192K 225138 MB/s : Testing: 260K - 2048M 2048M of 2048M
Memory : 2048M 33656 MB/s : Pattern: 00000000
-----
CPU: 0 1 2 3             : CPUs_Started: 4   CPU_Select: All
State: W : W W           : CPUs_Active: 1   CPUs_Found: 4
-----
Time 0:00:27 Iterations: 2 Test_Sel: Std Pass: 0 Errors: 0

```

Рисунок 1.9 – Вікно програми MemTest86

2. Індивідуальні завдання

1. Запустити програми CPU-Z, HWMonitor.
2. Отримати дані про систему, материнську плату, процесор, пам'ять, відеокарту. Отримати дані датчиків.
3. Порівняти результати, отримані з різних програм. Визначити, яка з програм надає найбільш повну та точну інформацію про складові частини ПК.

4. Запустити програми PassMark MonitorTest, MemTest.
5. Зробити висновки щодо результатів тесту монітора та пам'яті. В разі помилок в оперативній пам'яті виконати підготовку та запуск тесту програми MemTest86+ для детальної перевірки пам'яті.

3. Зміст звіту

1. Тема та мета роботи.
2. Результати виконання завдань (навести скріншоти).
3. Висновки.

Контрольні запитання

1. Які основні характеристики дозволяє визначити утиліта CPU-Z?
2. Назвіть типи спотворень зображення на моніторі, способи їх визначення та усунення.
3. Яким чином можна визначити наявність «битих» пікселів на моніторі?
4. Наведіть алгоритм тестування оперативної пам'яті при наявності декількох модулів ОЗП.

Лабораторна робота 2

ПРОГРАМИ ТЕСТУВАННЯ ЖОРСТКИХ ДИСКІВ

Мета роботи: виконати тестування жорсткого диску.

Хід роботи

1. Основні теоретичні відомості

1.1 Програма тестування жорстких дисків Victoria HDD

Програма Victoria HDD для перевірки і виправлення битих секторів вінчестерів формату IDE і Serial ATA. Вона дозволяє проводити професійне тестування накопичувачів, але, завдяки наявності спрощених функцій, доступна і для звичайних користувачів. Victoria HDD здійснює повноцінний глибокий аналіз технічного стану дисків безпосередньо через контролер. Необхідно відзначити, що хоча за допомогою Victoria HDD можна виявити будь-які несправності в системних файлах, їх частою причиною є фізичні неполадки вінчестера.

Victoria HDD здатна працювати як з зовнішнього пристрою так і безпосередньо з ОС Windows. Для цього потрібно увійти в Панель управління і відключити порт IDE, який пов'язаний з вінчестером, що перевіряється. Це дає можливість програмі взаємодіяти безпосередньо з ним. Також можна не відключати контролер, а підключати вінчестер лише після завантаження Windows, щоб запобігти блокуванню каналів.

При роботі через порти програма може виконувати:

- читання паспорта диску і вивід на екран повної технічної інформації про накопичувач;
- визначення встановлених в системі ATA/SATA контролерів;
- перегляд S.M.A.R.T. параметрів накопичувача, швидка оцінка його стану по псевдографічним шкалами і по реєстру статусу;
- запуск вбудованих в HDD SMART-тестів і контроль їх проходження;
- різні режими тестування поверхні верифікацією, читанням і записом, з підрахунком і відображенням адрес дефектних блоків;
- аналіз стану поверхні усіма видами тестів, з підрахунком і відображенням нестабільних ділянок, із зазначенням точних адрес кожного нестабільного сектора і автоматичним занесенням їх в текстовий файл;
- вимірювання частоти обертання валу HDD;
- приховування дефектів поверхні методом перепризначення секторів з резерву (remap);
- вимірювання продуктивності жорсткого диска;
- вимірювання швидкості лінійного, нелінійного і випадкового

читання з HDD;

- вимірювання швидкості позиціонування головок HDD і часу доступу до секторів;

- перегляд вмісту секторів з можливістю редагування;

- очищення диска (або його частини) від інформації – «низькорівневе форматування»;

- управління опціями безпеки: установка пароля на HDD, зняття пароля, швидке стирання інформації без можливості її відновлення і т.п.

- перегляд інформації про логічні розділи HDD із зазначенням меж розділів;

- індикація режимів роботи HDD, вмісту регістрів, і візуалізація кодів помилок.

Головне вікно програми наведено на рис. 2.1.

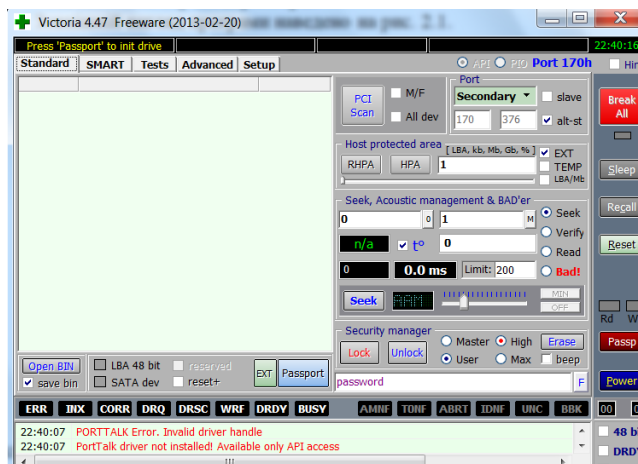

Рисунок 2.1 – Головне вікно програми Victoria HDD

Жорсткий диск є складним і високотехнологічним пристроєм, що складається з обертових магнітних дисків, головок читання і запису, двигуна приводу дисків і схеми управління. Для забезпечення його коректної роботи використовуються системи позиціонування магнітних головок, стабілізації швидкості обертання магнітних дисків, управління струмом запису даних та ін. Управління всіма системами виконує мікроконтролер, розташований на платі управління. Мікроконтролер також виконує самодіагностику, виправляє виникаючі помилки і забезпечує доступ до даних, що зберігаються на диску.

До жорсткого диска пред'являються високі вимоги щодо його надійності, так як від його працездатності залежать не тільки

працездатність операційної системи і додатків, але і збереження даних на ньому. Всі сучасні жорсткі диски забезпечені технологією S.M.A.R.T. (Self Monitoring, Analysis and Reporting Technology – технологія самодіагностики, аналізу та звітності). Ця технологія призначена для підвищення надійності та безпеки даних на жорсткому диску. Суть самодіагностики полягає в тому, що сам жорсткий диск відстежує стан своєї працездатності і здатний заздалегідь попередити користувача про свій передаварійний стан. Це дозволить користувачеві своєчасно зробити резервну копію даних і підготуватися до заміни накопичувача.

Стан працездатності жорсткого диска оцінюється по кількох параметрах його роботи, які називаються атрибутами надійності (attributes). Кожен атрибут має свій номер – ID (Ідентифікатор) і оцінюється за своїм кількісним значенням (value). Значення можуть змінюватися від 0 до 100 (для окремих параметрів до 255). Чим вище поточне значення атрибута надійності, тим менша ймовірність відмови по контролюваному ним параметру. Виробники жорстких дисків визначають мінімальне значення атрибута надійності, при якому гарантується його нормальна робота (Threshold – межа, поріг). При цьому атрибути діляться на критично важливі і некритично важливі. Досягнення некритично важливих атрибутів значення Threshold означає погіршення працездатності жорсткого диска, наприклад зменшення швидкодії. Але якщо значення критично важливих атрибутів стає нижче значення Threshold, то це фактично означає вихід з ладу всього накопичувача.

Для визначення стану жорсткого диску необхідно перейти на вкладку S.M.A.R.T, натиснути кнопку Get SMART, праворуч від кнопки засвітиться повідомлення GOOD і відкриється S.M.A.R.T. обраного жорсткого диска.

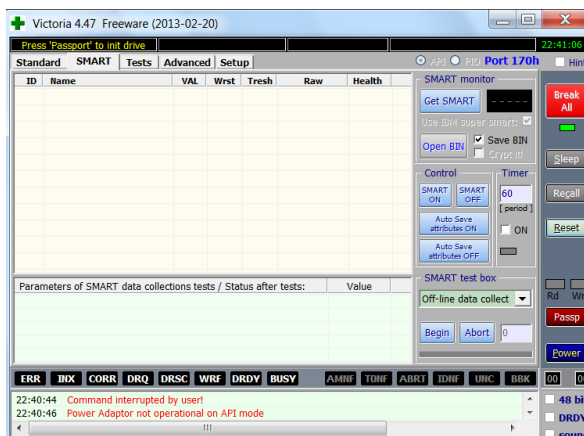

Рисунок 2.2 – Вікно S.M.A.R.T. програми Victoria HDD

Основні атрибути S.M.A.R.T.:

001 Raw Read Error Rate – частота помилок при читанні інформації з диска.

002 Spinup Time – час розкрутки дисків до робочого стану.

003 Start / Stop Count – загальна кількість стартів / зупинок шпинделя.

005 Reallocated Sector Count – (remap) число перепризначених секторів. Якщо мікропрограма, яка вбудована в жорсткий диск, виявить зіпсований сектор (bad-блок), то вона перепризначить цей сектор сектором з резервної доріжки (процес називається remapping). Але резервних секторів на жорсткому диску не нескінченне число і програма нас попереджає, що скоро bad-блоки перепризначати буде нічим, а це може призвести до втрати даних і нам треба готуватися міняти жорсткий диск на новий.

007 Seek Error Rate – частота помилок при позиціонуванні блоку головок, постійно зростаюче значення говорить про перегрів вінчестера і якщо він погано закріплений.

009 Power-on Hours Count – число годин, проведених у включеному стані.

010 Spin Retry Count – число повторних розкруток диска до робочої швидкості.

012 Device Power Cycle Count – число повних циклів включення–виключення диску.

187 Reported Uncorrectable Error – помилка, наслідки перегріву і вібрації.

189 High Fly Writes – головка для запису знаходилася над поверхнею вище, ніж потрібно, а значить магнітне поле було недостатнім для надійного запису.

190 Важливі параметри щодо температури. Важливо, щоб температура не піднімалася вище 45⁰C.

194 HDA Temperature – температура механічної частини жорсткого диска.

195 Hardware ECC Recovered – число помилок, які були виправлені самим вінчестером.

196 Reallocation Event Count – кількість операцій перепризначення bad-блоків секторами з резервних доріжок.

197 Current Pending Errors Count – невивправні помилки секторів.

198 Offline scan UNC sectors – кількість реально існуючих на жорсткому диску не переназначених bad-блоків.

198 Uncorrectable Errors Count – число не скоректованих помилок при зверненні до сектору, вказує на дефекти поверхні.

199 UltraDMA CRC Errors – число помилок, що виникають при передачі інформації по зовнішньому інтерфейсу, причина – перекручений і

неякісний SATA шлейф.

200 Write Error Rate – частота помилок, що відбуваються під час запису на вінчестер, за даним показником зазвичай судять про якість поверхні накопичувача і його механічної частини.

Для виконання тестування необхідно перейти на вкладку Tests. У правій частині вікна програми необхідно відзначити пункт Ignore і пункт read, потім натиснути Start. Запуститься простий тест поверхні жорсткого диска без виправлення помилок, з результатів якого можна дізнатися, в якому стані знаходиться жорсткий диск.

Після завершення тесту на діаграмі різними кольорами будуть позначені властивості диску: світло-сірий колір – хороші сектори з затримкою читання не більше 5 мс; сірий колір – хороші сектори з затримкою читання не більше 20 мс; темно-сірий колір – хороші сектори з затримкою читання не більше 50 мс; зелений колір – сектори з затримкою читання 200 мс; помаранчевий та червоний колір – сектори – кандидати в збійні; синій колір – повноцінні збійні сектора (bad-блоки), інформацію з яких прочитати не вдалося.

1.2 Програма тестування жорстких дисків HDDScan

Програма призначена для перевірки жорстких дисків і SSD на биті сектора, перегляду S.M.A.R.T. атрибутів та зміни спеціальних налаштувань. Передбачено виведення значення температури накопичувача в панель задач. Головне вікно програми наведено на рис. 2.3.

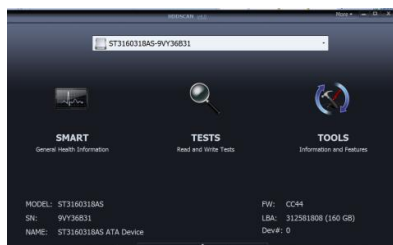

Рисунок 2.3 – Головне вікно програми HDDScan

Елементи управління головного вікна:

Select Drive – містить всі підтримувані накопичувачі в системі. Виводиться модель накопичувача і серійний номер.

Кнопка S.M.A.R.T. – дозволяє отримати звіт про стан диску.

Кнопка TESTS – показує спливаюче меню з вибором тестів читання і запису.

Кнопка TOOLS – показує спливаюче меню для вибору доступних елементів керування та функції диску.

Кнопка More – показує спливаюче меню з елементами управління програмою.

При натисканні кнопки TESTS, спливаюче меню пропонує один з тестів. Якщо вибрати будь-який тест, то буде відкрито діалогове вікно (рис. 2.4). Може бути запущений тільки один тест поверхні в один час.

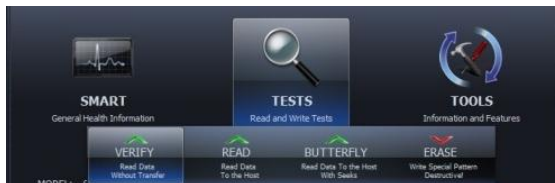

Рисунок 2.4 – Вікно тестів програми HDDScan

Тест в режимі Verify може мати обмеження на розмір блоку в 256, 16384 або 65536 секторів. Це пов'язано з особливостями роботи Windows. Тест в режимі Verify може неправильно працювати на Flash накопичувачах. При тестуванні в режимі Verify накопичувач зчитує блоки даних у внутрішній буфер і перевіряє їх цілісність, передача даних через інтерфейс не відбувається. Програма заміряє час готовності накопичувача після виконання цієї операції після кожного блоку і виводить результати. Блоки тестуються послідовно – від мінімального до максимального. При тестуванні в режимі Read накопичувач зчитує дані у внутрішній буфер, після чого дані передаються через інтерфейс і зберігаються в тимчасовому буфері програми. Програма заміряє сумарний час готовності накопичувача і передачі даних після кожного блоку і виводить результати. Блоки тестуються послідовно – від мінімального до максимального. Передбачені також тестування в режимах Erase та Butterfly Read.

Після початку тесту відкривається інформаційне вікно, яке містить інформацію про тест, дозволяє ставити тест на паузу або зупиняти, а також генерує звіт. Вкладка Graph містить інформацію залежності швидкості тестування від номера блоку, яка представлена у вигляді графіка. Вкладка Map містить інформацію про залежність часу тестування від номера блоку, яка представлена у вигляді карти.

2. Індивідуальні завдання

1. Студенти, які мають парні номери в списку в журналі групи, запускають програму Victoria HDD, які мають непарні номери – програму HDDScan.

2. Отримати перелік підключених дисків в системі та їх параметри. Занести в звіт дані про диски.

4. Виконати зчитування параметрів S.M.A.R.T. та зробити висновки щодо стану жорсткого диску.

5. Виконати тестування поверхні жорсткого диску в режимі READ.

6. Зробити висновки щодо результатів тесту, вказати кількість виявлених помилок.

3. Зміст звіту

1. Тема та мета роботи.

2. Результати виконання завдань (навести скріншоти).

3. Висновки.

Контрольні запитання

1. Що таке S.M.A.R.T.?

2. Які з параметрів S.M.A.R.T. є критичними з точки зору працездатності жорсткого диску?

3. Які основні можливості програми Victoria HDD?

4. Які основні можливості програми HDDScan?

5. Які види тестів можна виконати за допомогою програми HDDScan?

Лабораторна робота 3 ТЕСТУВАННЯ ПК ПРОГРАМОЮ «AIDA64»

Мета роботи: Вивчити і протестувати устаткування комп'ютера, записати його характеристики за допомогою програми AIDA64.

Хід роботи

1. Основні теоретичні відомості. Призначення програмного комплексу AIDA64

Серед розглянутих рішень найдетальнішу інформацію надає програма AIDA64, скориставшись якою, можна без зусиль з'ясувати все про процесор, материнську плату, відеокарту, мережевий адаптер, накопичувачі, пристрої вводу і т.п. (рис. 3.1).

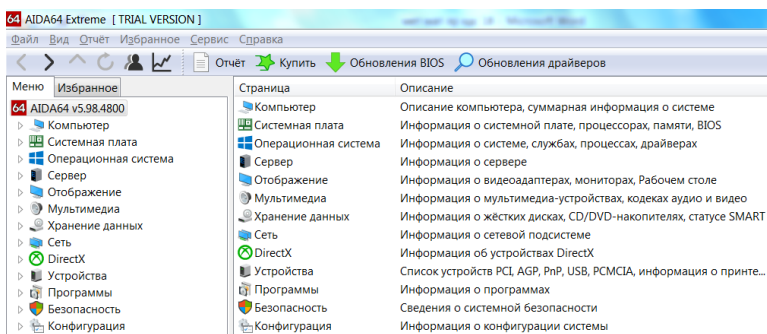

Рисунок 3.1 – Робоче вікно AIDA64

З розгорнутого списку функціональних можливостей AIDA64 Extreme Edition треба виділити такі: виявлення обладнання, інструментальний моніторинг, екранний моніторинг і сповіщення, тестування продуктивності системи і стрес-тести обладнання, інформація про програмне забезпечення.

Програма здатна визначати тип флеш-пам'яті, модель контролера і швидкість передачі даних. Обсяг наданих AIDA64 даних значний – доступ до них забезпечується з деревоподібного меню розділів, які об'єднують основні модулі програми.

Почерпнути інформацію про мережеві адаптери можна в розділі «Мережа», а про шини, порти, клавіатурі, миші та ін. – в розділі «Пристрої». Крім того, з меню «Сервіс» відкривається панель AIDA64 CPUID (рис. 3.2), на якій в компактному вигляді відображаються дані про процесор, материнську плату, пам'ять і чіпсет.

Рисунок 3.2 – Панель AIDA64 CPUID

AIDA64 також містить інструмент «Monitor Diagnostics», що дозволяє відкалібрувати LCD або CRT дисплеї за допомогою різних тестів.

В розділі тестування можна отримати базовий тест стабільності системи. Під час цієї процедури (в розділі меню «Сервіс» обрати «Тест стабільності системи») в реальному часі відслідковуються показники температури і напруги, швидкості обертання кулера та ін. Також можна тестувати обладнання окремо: спочатку процесор з математичним співпроцесором («Stress CPU» + «Stress FPU»), потім пам'ять і кеш («Stress system memory» + «Stress cache») і т.п..

2. Індивідуальні завдання

1. Зліва у вікні меню програми AIDA64, в списку «Комп'ютер» вибрати пункт «Сумарна інформація». Скласти звіт по сумарній інформації.

2. Ознайомитися з центральним процесором досліджуваного ПК. Для цього зліва у вікні меню в списку «Системна плата» вибрати пункт «ЦП». Скласти звіт за основними властивостями ЦП.

3. Дослідження материнської (системної) плати ПК. У вікні меню в списку «Системна плата» вибрати пункт «Системна плата». Скласти звіт за основними властивостями системної плати.

4. Ознайомитися з чіпсетом материнської плати. У вікні меню в списку «Системна плата» вибрати пункт «чіпсет».

5. Ознайомитися з системою зберігання даних ПК ПЗП. У вікні меню в

списку «Зберігання даних» вибрати пункт «Зберігання даних Windows», після чого в правому верхньому вікні з'явиться список всіх можливих ПЗП досліджуваного комп'ютера. В роботі слід розглянути параметри жорсткого диска і оптичного DVD-накопичувача.

6. Ознайомитися з пристроями відображення інформації. Для цього в розділі «Відображення» вибрати послідовно пункти «Відео Windows», «Графічний процесор» і «Монітор». Виписати їх характеристики.

7. Ознайомитися з наявними на платі портами вводу-виводу.

8. Провести тестування швидкодії ОЗП. Для цього перейти в розділ «Тест» і вибрати відповідні пункти.

3. Зміст звіту

1. Тема та мета роботи.
2. Результати виконання завдань (навести скріншоти).
3. Висновки.

Контрольні запитання

1. Як отримати інформацію про датчики, розташовані в ПК?
2. Як отримати сумарну інформацію про ПК?
3. Як отримати інформацію про ім'я комп'ютера?
4. Як отримати інформацію про DMI?
5. Як отримати інформацію про IPMI?
6. Як провести стресове тестування ПК?

Лабораторна робота 4

ТЕСТУВАННЯ ПК ПРОГРАМОЮ «SISOFTWARE SANDRA»

Мета роботи: Вивчити і протестувати устаткування комп'ютера, записати його характеристики за допомогою програми SiSoftware Sandra.

Хід роботи

1. Основні теоретичні відомості

1.1 Призначення програмного комплексу SiSoftware Sandra

SiSoftware Sandra (скорочення від System Analyzer, Diagnostic and Reporting Assistant) – це інформаційна і діагностична програма, яка надає практично всю необхідну користувачеві інформацію про апаратне і програмне забезпечення комп'ютера. Програма детально аналізує конфігурацію комп'ютера і периферію, виконує тести потужності всієї системи і окремих компонентів, а після завершення кожного тесту рекомендує конкретні дії для підвищення загальної продуктивності. Як і більшість програм, які працюють в середовищі Windows, робоче вікно SiSoftware Sandra (рис. 4.1) містить рядок меню, панель інструментів і рядок стану. Інший простір робочого вікна займають значки Майстрів (Wizard Modules) і Інформаційних Модулів (Information Modules).

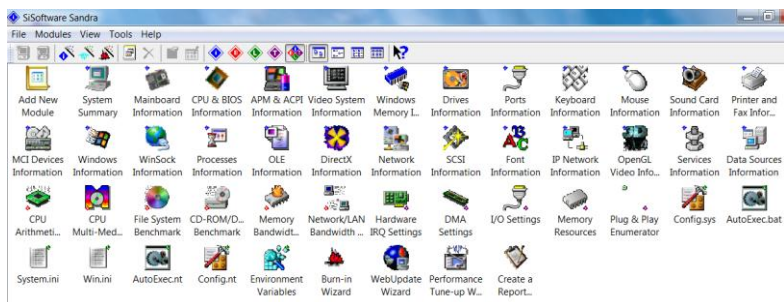

Рисунок 4.1 – Робоче вікно SiSoftware Sandra

Кожен Майстер (Wizard) дозволяє виконати низку певних задач. Наприклад, Майстер узагальненого індексу продуктивності (Combined Performance Index Wizard) допомагає швидко порівняти всі індекси продуктивності, тобто результати тестів системи, з еталонними тестами. Майстер збільшення продуктивності (Performance Tune-Up Wizard) виконує всі тести і поєднує в один перелік поради, помилки та попередження.

Модулі в SiSoftware Sandra поділені на чотири основні групи.

1. Інформаційні модулі (Information Modules) – відображають детальні відомості про конкретний пристрій або компонент комп'ютера.

2. Бенчмаркінгові модулі (Benchmarking Modules) – виконують і відображають тести продуктивності різноманітних компонентів системи. Наприклад, Арифметичний тест процесора (CPU Arithmetic Benchmark) визначає продуктивність процесора при виконанні простих арифметичних операцій, модуль Тест кеш і пам'яті (Cache & Memory Benchmark) порівнює продуктивність кеша процесора і підсистеми пам'яті з еталонними зразками.

3. Тестові модулі (Testing Modules) – відображають різноманітні апаратні функції, їх налаштування і переліки обладнання, що використовують ці функції. Наприклад, модуль Встановлення IRQ (Hardware IRQ Settings) відображає перелік запитів апаратних переривань (IRQ), їх налаштування і перелік обладнання, що використовує кожне переривання.

4. Оглядові модулі (Listing Modules) – демонструють зміст системних файлів ініціалізації.

На панелі інструментів є можливість вибору способу відображення інформації в робочому вікні, а також фільтрації відображення модулів залежно від їх функціональності.

Найпростіший спосіб визначити склад обладнання комп'ютера і ознайомитись з загальною інформацією про нього – запустити модуль Зведена Інформація (System Summary). Для цього необхідно двічі натиснути клавішею миші на значку Зведена Інформація (System Summary) в групі Інформаційні модулі (Information Modules). Програма починає виконувати аналіз системи, після чого на екрані відобразиться зведена інформація. Більш детальну інформацію про кожний компонент можна отримати за допомогою інших модулів.

1.2 Арифметичний тест продуктивності процесора

Для оцінки продуктивності процесора призначені два модуля – Арифметичний тест процесора (CPU Arithmetic Benchmark) і Мультимедійний тест процесора (CPU Multi-Media Benchmark) з групи Benchmarking Modules.

Більшість тестів продуктивності SiSoftware Sandra характеризують швидкість виконання тих або інших задач. Зокрема, арифметичний тест процесора визначає швидкість виконання арифметичних обчислень з цілими числами і числами з плаваючою точкою. Але оцінити продуктивність на основі отриманих результатів можна тільки в порівнянні з такими ж характеристиками інших комп'ютерів. В діалозі відображаються кольорові діаграми з результатами тестів для чотирьох

еталонних процесорів. Перед виконанням арифметичного тесту процесору бажано вибрати еталонний процесор, з яким будуть порівнюватись результати тестування. Після завершення тесту його результати відображаються як показано на рис. 4.2.

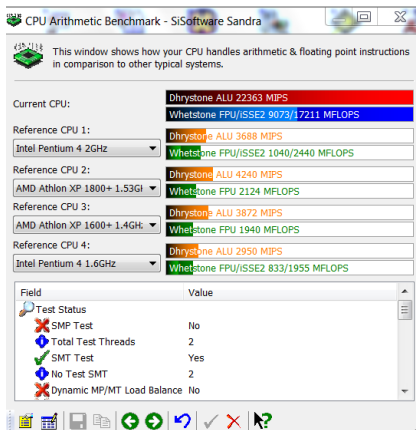

Рисунок 4.2 – Результати арифметичного тесту процесора

SiSoftware Sandra оцінює продуктивність процесора згідно трьох тестів: Dhrystone ALU (ALU – Arithmetic and Logic Unit – Арифметико-логічний пристрій), Whetstone FPU (FPU – Floating Point Unit – Пристрій обробки даних з плаваючою точкою) і Whetstone JSSE2.

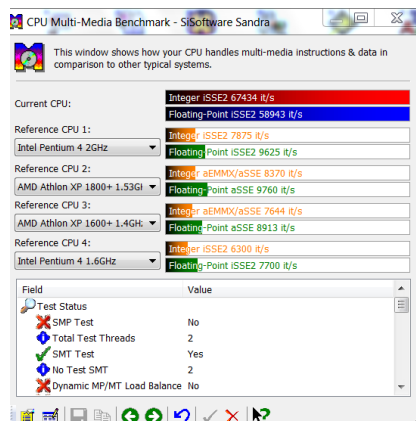

Рисунок 4.3 – Мультимедійний тест процесора

1.3 Тест пропускної здатності пам'яті

Для запуску цього модуля слід двічі клацнути мишею на значку модуля Тест пропускної здатності пам'яті (Memory Bandwidth Benchmark). На екрані з'явиться діалог Тест пропускної здатності пам'яті – SiSoftware Sandra (Memory Bandwidth Benchmark – SiSoftware Sandra) (рис. 4.4).

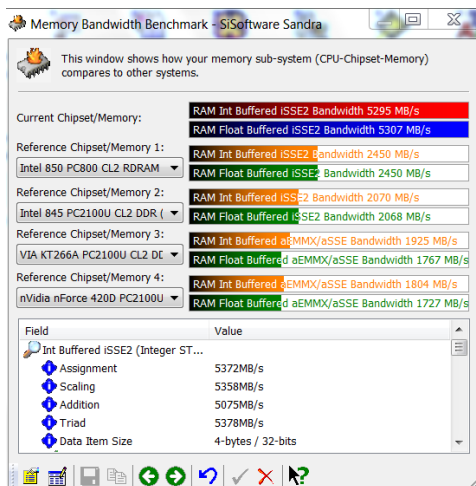

Рисунок 4.4 – Діалог Тест пропускної здатності пам'яті

Тест пропускної здатності пам'яті заснований на відомому тесті STREAM, в якому вимірюється не пікова смуга пропускання, тому його результати можуть бути нижче, ніж в інших тестах. Результат цього тесту відображається у вигляді двохлінійних діаграм: для цілих чисел (Int) і для даних з плаваючою точкою (Float). На кожній діаграмі вказується використаний метод тестування, наприклад Buff'd (буферізацію), набір інструкцій – MMX, EMMX, SSE, SSE2 і пропускна здатність.

2. Індивідуальні завдання

1. Запустити програму SiSoftware Sandra.
2. Відкрити вікна «Зведена інформація», «Інформація про материнську плату».
3. Занести в звіт дані про систему, процесор, материнську плату і чіпсет персонального комп'ютера.
4. Занести в звіт результати арифметичного та мультимедійного тестів процесора.
5. Занести в звіт результати тесту пропускної здатності пам'яті.

3. Зміст звіту

1. Тема та мета роботи.
2. Результати виконання завдань (навести скріншоти).
3. Висновки.

Контрольні запитання

1. Які задачі вирішує програма SiSoftware Sandra?
2. З яких модулів складається робоче вікно SiSoftware Sandra?
4. Які компоненти знаходяться у вікні Інформація про материнську плату?
5. Які результати показує Арифметичний тест процесора?
6. Які результати показує Тест пропускової здатності пам'яті?

Лабораторна робота 5

ВИЗНАЧЕННЯ КІЛЬКІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК НАДІЙНОСТІ ЗА СТАТИСТИЧНИМИ ДАНИМИ ПРО ВІДМОВИ ЕЛЕМЕНТІВ

Мета роботи: Отримати практичні навички реалізації в середовищі програмування прикладних задач теорії надійності.

Хід роботи

1. Основні теоретичні відомості

Надійність – властивість об'єкта зберігати в часі у встановлених межах значення всіх параметрів, що характеризують здатність виконувати необхідні функції в заданих режимах і умовах застосування, технічного обслуговування, ремонтів, зберігання і транспортування.

Безвідмовність – властивість об'єкта безупинно зберігати працездатність протягом деякого часу або деякого напрацювання.

Ремонтопридатність – властивість об'єкта, що полягає в пристосованості його до попередження і виявлення відмов та відновлення працездатності об'єкта або шляхом проведення ремонту, або шляхом заміни комплектуючих елементів, які відмовили. Розрізняють дві самостійні характеристики ремонтпридатності: пристосованість до проведення ремонту і пристосованість до заміни в процесі експлуатації.

Довговічність – властивість об'єкта зберігати працездатність до настання граничного стану, тобто такого стану, коли об'єкт має бути спрямований або в ремонт (середній або капітальний), або вилучений з експлуатації.

Працездатність – такий стан об'єкта, при якому він здатний виконувати задані функції, задовольняючи вимогам нормативно-технічної документації. Працездатність – характеристика стану об'єкта в певний момент часу.

Надійність ділиться на апаратну, програмну, експлуатаційну і функціональну.

Відмова об'єкта – подія, що полягає в тому, що об'єкт або повністю, або частково втрачає властивість працездатності. При повній втраті працездатності виникає повна відмова, при частковій – часткова. Раптовій відмові може передувати поступове накопичення пошкоджень. Поступова відмова виникає головним чином внаслідок зносу і старіння матеріалів.

Відмова може бути короткочасною або самоусувною. У цьому випадку вона називається збоєм. Відмови доцільно поділяти на апаратні і програмні.

Апаратною відмовою прийнято вважати подію, при якій виріб втрачає працездатність і для його відновлення потрібно проведення ремонту апаратури або заміна відмовленого виробу на справний.

Програмною відмовою вважається подія, при якій об'єкт втрачає працездатність через недосконалість програми. Характерною ознакою програмної відмови є те, що вона усувається шляхом виправлення програми.

У безпосередньому зв'язку з поняттям «надійність» знаходиться поняття «ефективність». Ефективністю об'єкта називається властивість об'єкта видавати деякий корисний результат (ефект) при використанні його за призначенням.

Надійність – це величина випадкова, тому для вивчення надійності використовується теорія ймовірності. Надійність завжди співвідноситься зі статистичними даними про роботу об'єкта. Тому, для обчислення сторін надійності потрібна вибірка, що містить відомості про роботу системи на певному інтервалі часу.

Ймовірність безвідмовної роботи за статистичними даними про відмови оцінюється виразом:

$$P^*(t) = \frac{n(t)}{N}, \quad (5.1)$$

де $n(t)$ – число виробів, які не відмовили до моменту часу t ; N – число виробів, поставлених на випробування; $P^*(t)$ – статистична оцінка ймовірності безвідмовної роботи виробу.

Для ймовірності відмови за статистичними даними:

$$q^*(t) = \frac{N - n(t)}{N}, \quad (5.2)$$

де $N - n(t)$ – число виробів, які відмовили до моменту часу t ; $q^*(t)$ – статистична оцінка ймовірності відмови виробу.

Ймовірність відмови – це величина, зворотна величині безвідмовної роботи. Частота відмов за статистичними даними про відмови визначається виразом:

$$f^*(t) = \frac{\Delta n(t)}{N \cdot \Delta t}, \quad (5.3)$$

де $\Delta n(t)$ – число виробів, які відмовили, на інтервалі $[t, t + \Delta t]$; $f^*(t)$ – статистична оцінка частоти відмов виробу; Δt – інтервал часу.

Частота відмов відображає середнє число виробів, які відмовили в

одиницю часу на інтервалі $[t, t+\Delta t]$.

Інтенсивність відмов за статистичними даними про відмови визначається формулою:

$$\lambda^*(t) = \frac{\Delta n(t)}{\Delta t \cdot n(t)}, \quad (5.4)$$

де $n(t)$ – число виробів, які не відмовили до моменту часу t ; $\Delta n(t)$ – число виробів, які відмовили, на ділянці часу $[t, t+\Delta t]$; $\lambda^*(t)$ – статистична оцінка інтенсивності відмов виробу.

Середній час безвідмовної роботи виробу за статистичними даними оцінюється виразом:

$$m_t^* = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t_i, \quad (5.5)$$

де t_i – час безвідмовної роботи i -го виробу; N – загальне число виробів, поставлених на випробування; m_t^* – статистична оцінка середнього часу безвідмовної роботи виробу.

Для визначення m_t^* необхідно знати моменти виходу з ладу всіх N виробів. Можна визначати m_t^* за рівнянням:

$$m_t^* \approx \sum_{i=1}^m n_i t_{\text{сер}i}, \quad (5.6)$$

де n_i – кількість виробів, які вийшли з ладу, в i -му інтервалі часу; $t_{\text{сер}i} = (t_{i-1} + t_i)/2$; $m = t_k / \Delta t$; $\Delta t = t_{i+1} - t_i$; t_{i-1} – час початку i -го інтервалу; t_i – час кінця i -го інтервалу; t_k – час, протягом якого вийшли з ладу всі вироби; Δt – інтервал часу.

2. Індивідуальні завдання

Розробити програму, яка виконує розрахунки згідно індивідуального завдання. Передбачити можливість дослідження зміни результатів залежно від вихідних даних.

1. На випробування поставлено 100 однотипних виробів. За 4000 год. відмовило 50 виробів. За інтервал часу $[4000 \dots 4100 \text{ год.}]$ відмовило ще 20 виробів. Потрібно визначити $f^*(t)$, $\lambda^*(t)$ при $t = 4000$ год.

2. На випробування поставлено 100 однотипних виробів. За 4000 год. відмовило 50 виробів. Потрібно визначити $p^*(t)$ і $q^*(t)$ при $t = 4000$ год.

3. Протягом 1000 год. з 10 гіроскопів відмовило два гіроскопи. За інтервал часу [1000...1100 год.] відмовив ще один гіроскоп. Потрібно визначити $f^*(t)$, $\lambda^*(t)$ при $t = 1000$ год.

4. На випробування поставлено 1000 однотипних електронних ламп. За перші 3000 час. відмовило 80 ламп. За інтервал часу [3000...4000 год.] відмовило ще 50 ламп. Потрібно визначити $p^*(t)$ і $q^*(t)$ при $t = 4000$ год.

5. На випробування поставлено 45 шт. виробів. За час $t = 60$ год. вийшло з ладу 35 виробів. За наступний інтервал часу [60...65 год.] вийшло з ладу ще 3 вироби. Необхідно обчислити $p^*(t)$ при $t = 60$ год. та $t = 65$ год.; $f^*(t)$, $\lambda^*(t)$ при $t = 60$ год.

6. На випробування поставлено 8 однотипних виробів. Отримані наступні значення t_i (t_i – час безвідмовної роботи i -го виробу): $t_1 = 560$ год.; $t_2 = 700$ год.; $t_3 = 800$ год.; $t_4 = 650$ год.; $t_5 = 580$ год.; $t_6 = 760$ год.; $t_7 = 920$ год.; $t_8 = 850$ год. Визначити статистичну оцінку середнього часу безвідмовної роботи виробу.

7. На випробування поставлено 1000 виробів. За час $t = 11000$ год. вийшло з ладу 410 виробів. За наступний інтервал часу [11000...12000 год.] вийшло з ладу ще 40 виробів. Необхідно обчислити $p^*(t)$ при $t = 11000$ год. і $t = 12000$ год., а також $f^*(t)$, $\lambda^*(t)$ при $t = 11000$ год.

3. Зміст звіту

1. Тема та мета роботи.
2. Результати виконання завдань (навести скріншоти). Навести розрахунок індивідуального завдання.
3. Висновки.

Контрольні запитання

1. Що таке безвідмовність?
2. В чому полягає відмова об'єкту?
3. Як визначається ймовірність відмови?
4. Як визначається частота відмов?
5. Як визначається інтенсивність відмов?

Лабораторна робота 6 ЗАВАДОСТІЙКЕ КОДУВАННЯ. КОДИ ХЕМІНГА

Мета роботи: Вивчити способи кодування інформації, що дозволяють виявляти і виправляти помилки.

Хід роботи

1. Основні теоретичні відомості

В реальних умовах прийом двійкових символів часто відбувається з помилками, коли замість символу "1" приймається символ "0" і навпаки. Помилки можуть виникати через перешкоди, що діють в каналі зв'язку, зниження рівня передачі і т.п.

Загальноприйнятим критерієм оцінки якості передачі в дискретних каналах є допустима ймовірність помилки для даного виду повідомлень. Так, допустима ймовірність помилки при телеграфного зв'язку може становити 10^{-3} (на знак), а при передачі даних – не більше 10^{-6} (на символ). Для забезпечення таких значень ймовірностей одного поліпшення тільки якісних показників каналу зв'язку може виявитися недостатнім. Тому основним заходом є застосування спеціальних методів підвищення якості прийому інформації. Ці методи можна розбити на дві групи:

- методи збільшення завадостійкості прийому одиничних елементів (символів) дискретної інформації, пов'язані з вибором рівня сигналу, відношення сигнал-перешкода (енергетичні характеристики), ширини смуги каналу, методів прийому і т.п.,

- методи виявлення і виправлення помилок, засновані на штучному введенні надмірності в передане повідомлення.

Практичні можливості збільшення надмірності за рахунок потужності і ширини спектра сигналу в системах передачі дискретної інформації по стандартних каналах різко обмежені. Тому для підвищення якості прийому, як правило, йдуть по шляху збільшення часу передачі і використовують такі основні способи:

- 1) багаторазова передача кодових комбінацій (метод повторення);
- 2) одночасна передача кодової комбінації з кількох паралельно працюючих каналів;
- 3) перешкодостійке (коригуюче) кодування.

Найбільш доцільно надмірність використовується при застосуванні завадостійких (коригувальних) кодів.

Коди Хемінга – це одні з найбільш поширених систематичних кодів, які виправляють помилки. До кодів Хемінга належать коди з мінімальним кодовою відстанню $d_{min}=3$, що виправляють всі поодинокі помилки.

Формування r перевірочних елементів в комбінаціях цих кодів виконують по k інформаційних елементах. Таким чином, довжина кодової комбінації $n = k + r$. Перевірочними елементами є лінійні комбінації інформаційних елементів, тобто зважені суми інформаційних елементів з ваговими коефіцієнтами 1 і 0. Послідовність одиниць і нулів в кодовій комбінації називається кодовим вектором. Кодам Хемінга притаманні властивості лінійних кодів: сума (різниця) векторів лінійного коду дає вектор, який належить цим кодам; лінійні коди утворюють алгебраїчну групу щодо операції додавання за модулем «2»; мінімальна кодова відстань між векторами групового коду дорівнює мінімальній вазі ненульових кодових векторів. При передачі кодового вектора може бути спотворений будь-який елемент, кількість таких ситуацій дорівнює n . До цього слід додати ще одну ситуацію, коли помилка не виникає. Таким чином, загальна кількість 2^r комбінацій перевірочних елементів може перевищувати кількість можливих помилкових ситуацій в коді з урахуванням відсутності помилок і визначення місця помилки:

$$2^r \geq n + 1. \quad (6.1)$$

Оскільки $2^n = 2^{k+r} = 2^k \cdot 2^r$, можна записати

$$2^n \geq (n + 1) \cdot 2^k, \quad (6.2)$$

де 2^n – повна кількість комбінацій коду.

Мінімальне співвідношення коригуючих і інформаційних розрядів, менше якого код не може зберігати задані коректувальні властивості, визначається виразом:

$$2^r - 1 = n. \quad (6.3)$$

Для розрахунку основних параметрів кодів Хемінга можна задати кількість перевірочних елементів r , тоді з останнього виразу визначається n , а кількість інформаційних елементів $k = n - r$. Співвідношення між r , n та k для кодів Хемінга наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

k	1	1	2	3	4	4	5	6	7	8	9	10	11	11
r	2	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	5
n	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

Характерна особливість перевірконої матриці коду з $d_{min}=3$ складається в тому, що її стовпці є різними ненульовими комбінаціями довжиною r .

Наприклад, при $r=4$, $n=15$ перевірна матриця може мати такий вигляд:

$$H_{(15,4)} = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 1 & 1 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 0 & 1 & 1 & 0 & 0 & 1 & 1 & 0 & 0 & 1 & 1 & 0 & 0 & 1 & 1 \\ 1 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 1 \\ u_1 & u_2 & u_3 & u_4 & u_5 & u_6 & u_7 & u_8 & u_9 & u_{10} & u_{11} & u_{12} & u_{13} & u_{14} & u_{15} \end{bmatrix} \quad (6.4)$$

Таким чином, якщо взяти комбінації чотирьохелементного двійкового простого коду і відкинути нульову комбінацію, можна досить легко отримати перевірочну матрицю, записавши всі кодові комбінації послідовно в стовпці матриці H .

Після перестановки стовпців, які мають одну одиницю, матриця (6.4) набуває вигляду:

$$H_{(15,4)} = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 1 & 1 & 0 & 0 & 0 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 0 & 1 & 0 \\ 1 & 0 & 1 & 1 & 0 & 1 & 1 & 0 & 0 & 1 & 1 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 1 & 1 & 0 & 1 & 1 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 & a_{10} & a_{11} & b_1 & b_2 & b_3 & b_4 \end{bmatrix} \quad (6.5)$$

Відповідно до матриці (6.5) отримуємо систему перевірочних рівнянь, за допомогою яких знаходимо перевірочні розряди:

$$\left. \begin{aligned} b_1 &= a_5 \oplus a_6 \oplus a_7 \oplus a_8 \oplus a_9 \oplus a_{10} \oplus a_{11}; \\ b_2 &= a_2 \oplus a_3 \oplus a_4 \oplus a_8 \oplus a_9 \oplus a_{10} \oplus a_{11}; \\ b_3 &= a_1 \oplus a_3 \oplus a_4 \oplus a_6 \oplus a_7 \oplus a_{10} \oplus a_{11}; \\ b_4 &= a_1 \oplus a_2 \oplus a_4 \oplus a_5 \oplus a_7 \oplus a_9 \oplus a_{11}. \end{aligned} \right\} \quad (6.6)$$

Поява помилки в кодовій комбінації веде до невиконання тих перевірочних співвідношень (6.6), в які входить значення помилкового розряду.

Так, якщо помилка виникла в сьомому інформаційному розряді (a_7), то не виконуються перше, третє і четверте співвідношення (6.6), тобто синдром дорівнює 1011 (збігається з сьомим стовпчиком матриці H (6.5)). Таким чином, місцезнаходження стовпця матриці H , що збігається зі знайденим синдромом, визначає місце помилки.

Обчислення значення синдрому обов'язково збігається з одним з

стовпців матриці H , так як стовпці вибирають всі можливі r -розрядні двійкові комбінації. Хемінг запропонував розташувати стовпці перевірконої матриці так, щоб номер i -го стовпця матриці H і номер розряду кодової комбінації відповідали бінарному подання числа i . Тоді синдром, який знайдено з перевірочних рівнянь, буде двійковим поданням номера розряду кодової комбінації, в якому виникла помилка. Для цього перевірочні розряди повинні знаходитися не в кінці кодової комбінації, а на номерах позицій, які визначаються ступенем двійки ($2^0, 2^1, 2^2, \dots, 2^{2^r-1}$) як в матриці (6.4), так як кожен з них входить тільки в одне з перевірочних рівнянь. В останньому випадку перевірочні розряди розміщуються між інформаційними.

Відповідно синдром перевірконої матриці (6.4) визначається з системи рівнянь:

$$\left. \begin{aligned} S_1 &= u_1 \oplus u_3 \oplus u_5 \oplus u_7 \oplus u_9 \oplus u_{11} \oplus u_{13} \oplus u_{15}; \\ S_2 &= u_2 \oplus u_3 \oplus u_6 \oplus u_7 \oplus u_{10} \oplus u_{11} \oplus u_{14} \oplus u_{15}; \\ S_3 &= u_4 \oplus u_5 \oplus u_6 \oplus u_7 \oplus u_{12} \oplus u_{13} \oplus u_{14} \oplus u_{15}; \\ S_4 &= u_8 \oplus u_9 \oplus u_{10} \oplus u_{11} \oplus u_{12} \oplus u_{13} \oplus u_{14} \oplus u_{15}. \end{aligned} \right\} \quad (6.7)$$

Як перевірочні вибираються розряди u_1, u_2, u_4, u_8 , які зустрічаються в системі рівнянь (6.7) по одному разу.

Наприклад, якщо необхідно закодувати повідомлення 11001010110 двійкового простого коду ($k = 11$) в коді Хемінга, то потрібно визначити перевірочні розряди в комбінації:

$$u_1 u_2 1 u_4 100 u_8 1010110.$$

З перевірконої матриці (6.4) маємо:

$$\left. \begin{aligned} u_1 &= u_3 \oplus u_5 \oplus u_7 \oplus u_9 \oplus u_{11} \oplus u_{13} \oplus u_{15}; \\ u_2 &= u_3 \oplus u_6 \oplus u_7 \oplus u_{10} \oplus u_{11} \oplus u_{14} \oplus u_{15}; \\ u_4 &= u_5 \oplus u_6 \oplus u_7 \oplus u_{12} \oplus u_{13} \oplus u_{14} \oplus u_{15}; \\ u_8 &= u_9 \oplus u_{10} \oplus u_{11} \oplus u_{12} \oplus u_{13} \oplus u_{14} \oplus u_{15}. \end{aligned} \right\} \quad (6.8)$$

Обчислюючи u_1, u_2, u_4 та u_8 у відповідності з (6.8), отримуємо:

$$\left. \begin{aligned} u_1 &= 1 \oplus 1 \oplus 0 \oplus 1 \oplus 1 \oplus 1 \oplus 0 = 1; \\ u_2 &= 1 \oplus 0 \oplus 0 \oplus 0 \oplus 1 \oplus 1 \oplus 0 = 1; \\ u_4 &= 1 \oplus 0 \oplus 0 \oplus 0 \oplus 1 \oplus 1 \oplus 0 = 1; \\ u_8 &= 1 \oplus 0 \oplus 1 \oplus 0 \oplus 1 \oplus 1 \oplus 0 = 0. \end{aligned} \right\} \quad (6.9)$$

Отже, комбінація коду Хемінга для розглянутого повідомлення матиме вигляд 111110001010110.

Тепер припустимо, що шостий елемент цієї комбінації приймається помилково, тобто отримане повідомлення 111111001010110. Обчислюючи синдром за допомогою системи рівнянь знаходимо $S_1=0$; $S_2=1$; $S_3=1$; $S_4=0$, тобто синдром має вигляд 0110. Якщо це двійкове число перевести в десяткове, то отримаємо 6. Таким чином, необхідно виправити шостий розряд повідомлення, яке надійшло.

2. Індивідуальні завдання

1. Побудувати перевірочну матрицю двійкового коду Хемінга для передачі заданої інформації (N_{10} – згідно варіанту по табл. 6.2).

2. За допомогою побудованої перевірочної матриці закодувати число, представлене в десятковій формі.

3. Показати виправлення одноразової помилки в заданому розряді отриманої комбінації коду.

Таблиця 6.2

№ варіанта	N_{10}	№ розряду, який передається з помилкою
1.	32111	1
2.	21793	2
3.	9695	3
4.	797	4
5.	1299	5
6.	1671	6
7.	2293	7
8.	2675	8
9.	4667	9
10.	5519	10
11.	8411	11
12.	16513	12
13.	32815	13
14.	32112	1
15.	21794	2
16.	9696	3
17.	798	4
18.	1290	5
19.	1672	6
20.	2294	7

3. Зміст звіту

1. Тема та мета роботи.
2. Навести розрахунки згідно з індивідуальним завданням.
3. Висновки.

Контрольні запитання

1. Перерахувати і пояснити методи підвищення якості прийому інформації, яка передається.
2. Розгляньте переваги і недоліки методу багаторазового повторення.
3. Які коди називаються однаково доступними?
4. У чому полягає сутність завадостійкого кодування?
5. Які завдання вирішують перешкодостійкі коди?
6. У чому полягає складність вибору коригуючого коду для реальних каналів зв'язку?
7. Наведіть приклади рівномірних і нерівномірних кодів.
8. Які коди називаються систематичними? Які їх основні властивості?
9. Перерахуйте основні характеристики коригувальних кодів.
10. Що таке мінімальна кодова відстань?
11. Дайте визначення синдрому помилок.

Лабораторна робота 7 **ДІАГНОСТИКА МЕРЕЖ WINDOWS ВБУДОВАНИМИ** **ПРОГРАМАМИ**

Мета роботи: ознайомитись з вбудованими до Windows діагностичними програмами та навчитись їх використовувати.

Хід роботи

1. Основні теоретичні відомості

В комп'ютерній мережі передача інформації від одного вузла (комп'ютера) до іншого здійснюється за допомогою пакетів, які можна розглядати як набір бітів службової інформації (адреса вузла джерела пакета, адреса вузла призначення, довжина пакета та ін.) та інформації для передачі.

Для передачі пакетів використовується адресація TCP/IP (Transmission Control Protocol / Internet Protocol – протокол управління передачею / міжмережевий протокол). TCP/IP є набором протоколів, які забезпечують зв'язок комп'ютерів в мережі Internet. Сімейство TCP/IP включає в себе протокол контролю транспортування (TCP), адресний протокол Internet (IP) і безліч інших протоколів.

IP-адреса – це 32-розрядне значення, яке використовується для правильної ідентифікації джерела і адреси пункту призначення. Адреса IP зазвичай представляється в наступному вигляді: 204.107.2.100. Адресу можна розбити на чотири позиції по вісім бітів кожна. Ці позиції називають октетами. У наведеному прикладі IP-адреси число 204 – це значення першого октету, а 100 – четвертого. Наведена в прикладі IP-адресу можна легко записати в двійковому вигляді: 11001100.01101011.00000010.01100100.

IP-адреса складається з двох частин: номера мережі і номера вузла. Номер мережі може бути обраний адміністратором мережі довільно, або призначений за рекомендацією спеціального підрозділу Internet (Network Information Center, NIC), якщо мережа повинна працювати як складова частина Internet. Зазвичай провайдери послуг Internet отримують діапазони адрес у підрозділів NIC, а потім розподіляють їх між своїми абонентами. Номер вузла в протоколі IP призначається незалежно від локальної адреси вузла. Розподіл IP-адреси на поле номера мережі і номера вузла – гнучке, і межа між цими полями може встановлюватися досить довільно. Вузол може входити в кілька IP-мереж, в цьому випадку вузол повинен мати кілька IP-адрес, по числу мережевих зв'язків. Таким чином IP-адреса характеризує не окремий комп'ютер, а одне мережеве з'єднання.

Для того щоб в IP-адресі розрізнити номер мережі і номер вузла використовують маску підмережі. Існують класи А, В, С, D, Е. Класи адрес Internet на прикладі IP-адреси 204.107.2.100 наведені в табл. 7.1. В табл. 7.2 узагальнено відомості по класах і вузлах мережі.

Таблиця 7.1

Клас	Адреса мережі	Адреса вузла	Стандартне значення маски підмережі
А	104	105.2.100	255.0.0.0
В	104.105	2.100	255.255.0.0
С	104.105.2	100	255.255.255.0

Таблиця 7.2

Клас	Кількість можливих мереж	Кількість можливих вузлів в мережі
А	126	16777214
В	16 384	65534
С	2 097 151	254

Крім IP-адреси існує локальна адреса сайту, який визначається технологією, за допомогою якої побудована окрема мережа, в яку входить даний вузол. Для вузлів, що входять в локальні мережі – це MAC-адреса мережного адаптера або порту маршрутизатора (наприклад, 11-A0-17-3E-BF-06). Ці адреси призначаються виробниками устаткування. MAC-адреса має наступний формат: старші 3 байти – ідентифікатор виробника, молодші 3 байти призначаються унікальним чином самим виробником.

Метою усунення несправностей в налаштуванні TCP/IP є відновлення нормальної роботи мережі. Для пошуку несправностей можна використовувати спеціальні діагностичні утиліти. Операційна система Windows має значну кількість вбудованих діагностичних програм для ПК і мереж.

Утиліта PING (Packet Internet Groper) є одним з головних засобів, які використовуються для налагодження мереж. Вона дозволяє перевіряти роботу програм TCP/IP на віддалених ПК, перевіряти адреси пристроїв у локальній мережі і т.п. Запити утиліти PING передаються по протоколу ICMP (Internet Control Message Protocol). Одержавши такий запит, програмне забезпечення, яке реалізує протокол IP в адресата, негайно посилає ехо-відповідь. Запити посилають задану кількість разів до тих пір, поки користувач не введе команду переривання, після чого виводяться статистичні дані. Параметри утиліти PING приведені в табл. 7.3.

Формат команди:

ping [-t] [-a] [-n *число*] [-l *розмір*] [-f] [-i *TTL*] [-v *TOS*][*-г число*]
 [-s *число*] [[-j *списокВузлів*]][-k *списокВузлів*]][-w *таймаут*]
кінцевеІм'я

Таблиця 7.3

Параметр	Призначення
-t	Відправлення пакетів на зазначений вузол до команди переривання
-a	Визначення IP-адрес по іменах вузлів
-n <i>число</i>	Число ехо-запитів
-l <i>розмір</i>	Розмір поля даних у відправлених пакетах з ехо-запитом
-f	Установка прапора, який забороняє фрагментацію пакета
-i <i>TTL</i>	Завдання часу життя (у секундах) пакета
-v <i>TOS</i>	Завдання типу служби у заголовку пакета
-г <i>число</i>	Запис маршруту з ехо-запитом для зазначеного числа переходів
-s <i>число</i>	Варіант штампа часу в заголовку пакета для запису часу прибуття пакета для кожного переходу
-j <i>списокВузлів</i>	Вільний вибір маршруту за списком вузлів
-k <i>списокВузлів</i>	Жорсткий вибір маршруту за списком вузлів
-w <i>таймаут</i>	Інтервал часу очікування ехо-відповіді

Утиліта TRACERT призначена для визначення маршруту до точки призначення за допомогою посилки в точку призначення ехо-запитів протоколу Internet Control Message Protocol (ICMP) з різними значеннями строку життя – TTL (Time-To-Live).

Таким чином, TRACERT дозволяє виявляти послідовність шлюзів, через які проходить IP-пакет на шляху до пункту свого призначення. Параметри утиліти TRACERT приведені в табл. 7.4. Вихідна інформація являє собою список машин, починаючи з першого шлюзу та закінчується пунктом призначення. Крім того, фіксується повний час проходження кожного шлюзу.

Формат команди:

tracert [-d] [-h *максимальнеЧислоПереходів*] [-j *списокВузлів*]
 [-w *інтервал*] *ім'яКінцевогоКомп'ютера*

Таблиця 7.4

Параметр	Призначення
-d	Забороняє дозвіл IP-адрес проміжних маршрутизаторів в імена
-h <i>максимальнеЧислоПереходів</i>	Задає максимальне число переходів на шляху при пошуку кінцевого вузла
-j <i>списокВузлів</i>	Вказує для повідомлень з ехо-запитом використання параметра вільної маршрутизації в заголовку IP з набором проміжних шлюзів, зазначених у списку вузлів
-w <i>інтервал</i>	Визначає час очікування відповідей протоколу ICMP, які відповідають даному ехо-запиту

2. Індивідуальні завдання

За допомогою утиліти PING перевірити стан зв'язку з 7 різними вузлами, вибраними за бажанням. Число запитів, які відправляються, взяти рівним 10. За допомогою утиліти TRACERT визначити маршрути та час проходження пакетів до цих вузлів.

3. Зміст звіту

1. Тема та мета роботи.
2. Результати виконання завдань (навести скріншоти).
3. Висновки.

Контрольні запитання

1. Що таке MAC адреса та маска підмережі?
2. Що таке адреса IP?
3. На які класи діляться мережі IP?
4. Практичне застосування утиліти PING.
5. Формат утиліти PING і призначення параметрів.
6. Що таке TTL і для чого воно використовується?
7. Практичне застосування утиліти TRACERT.
8. Формат команди утиліти TRACERT.
9. Особливості спільного використання ключів -n та -t утиліти PING.

Лабораторна робота 8

РОЗРОБКА ПРОГРАМ ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ ПАРАМЕТРІВ ПК

Мета роботи: ознайомитись з можливістю розробки програм, які дозволяють виконувати аналіз і діагностику ПК.

Хід роботи

1. Основні теоретичні відомості

1.1 Робота з системним реєстром операційної системи Microsoft Windows

Дані про пристрої ПК в ОС Windows зберігаються в системному реєстрі. Наприклад, відомості про BIOS материнської плати зберігаються в ключах реєстру розділу `HKEY_LOCAL_MACHINE \ HARDWARE \ DESCRIPTION \ System`.

Для розробки програмного забезпечення, яке виконує аналіз працездатності ПК, можна використовувати будь-яку мову і середовище розробки. Для отримання відомостей про комп'ютерну систему можна використовувати як стандартні функції WinAPI, так і дані, що зберігаються в реєстрі.

Розглянемо приклади створення програмного забезпечення, що дозволяє виконувати аналіз і діагностику деяких параметрів ПК. В якості середовища будемо використовувати C++ Builder.

1.2 Визначення параметрів BIOS

Розглянемо приклад програми, що визначає дату і версію BIOS. Продемонструємо роботу з системним реєстром, а саме, виконаємо читання необхідної для цього інформації з відповідних ключів реєстру. Після запуску C++ Builder необхідно розмістити на формі чотири компонента Label, встановивши їх властивості відповідно до табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Ім'я компоненту	Властивість	Значення
Form1	Caption	Інформація про BIOS
Label1	Caption	Дата:
Label2	Caption	Версія:
Label3	Caption	?
Label4	Caption	?

Вікно форми проекту прийме вигляд, як показано на рис. 8.1.

Рисунок 8.1 – Вікно форми проекту визначення параметрів BIOS

Далі необхідно створити обробник події для методу FormCreate, що дозволить виконувати визначення параметрів в процесі запуску даної програми. Приклад вихідного коду має наступний вигляд:

```
void __fastcall TForm1::FormCreate(TObject *Sender)
{
    TRegistry *reg; // покажчик для роботи з ключами реєстру
    AnsiString S = "Unknown";
    char buf[255];
    int nchar, i;
    reg = new TRegistry;
    // вибираємо кореневий розділ
    reg->RootKey = HKEY_LOCAL_MACHINE;
    // відкриваємо ключ обраного розділу
    if (reg->OpenKey("HARDWARE\\DESCRIPTION\\System",false))
    {
        // виконуємо читання параметрів
        Label3->Caption = reg->ReadString("SystemBiosDate");
        nchar = reg->ReadBinaryData("SystemBiosVersion", buf, 256)-1;
        S = "";
        for (i=0; i<=nchar; i++)
            if (buf[i]==0) S = S + " ";
            else S = S + buf[i];
        Label4->Caption = S;
        // закриваємо відкритий раніше ключ
        reg->CloseKey();
    }
    delete reg;
}
```

В наведеному прикладі для читання даних з системного реєстру використовувався клас TRegistry, для роботи якого необхідно підключити відповідну бібліотеку (#include <registry.hpp>). Вікно робочого проекту наведено на рис. 8.2.

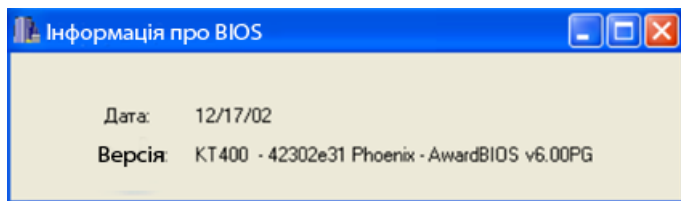

Рисунок 8.2 – Вікно параметрів системи BIOS

1.3 Визначення параметрів відеосистеми

Створюємо проект і розміщаємо на формі чотири компонента Label, за допомогою яких виводиться вся необхідна інформація. Далі створюється обробник події FormCreate наступного вигляду:

```
void __fastcall TForm1::FormCreate(TObject *Sender)
{
    long int BPP,CP,VR;
    double TC;
    AnsiString sBPP;
    OSVERSIONINFO OV;
    // структура, що зберігає інформацію про версії ОС
    // визначення роздільної здатності екрану
    Label1->Caption = "Роздільна здатність екрана: "+IntToStr(Screen-
>Width) + " x " + IntToStr(Screen->Height) ;
    // визначення якості передачі кольору
    BPP=GetDeviceCaps(Form1->Canvas->Handle,BITSPIXEL);
    CP=GetDeviceCaps(Form1->Canvas->Handle,PLANES);
    TC=pow(pow(2,BPP),CP);
    switch (BPP)
    {
        case 4: sBPP = " (16 Color)"; break;
        case 8: sBPP = " (256 Color)"; break;
        case 16: sBPP = " (High Color)"; break;
        case 24, 32: sBPP = " (True Color)"; break;
    }
    Label2->Caption="Біт на пиксель: "+IntToStr(BPP)+sBPP;
    if (TC<3)
    {
        Label3->Caption="Монохромний дисплей";
    }
    else
    {

```

```

Label3->Caption=" Кількість відтінків: "+FloatToStr(TC);
}
// визначення частоти відновлення екрана
OV.dwOSVersionInfoSize=sizeof(OV);
GetVersionEx(&OV);
if (OV.dwPlatformId==VER_PLATFORM_WIN32_NT)
{
VR=GetDeviceCaps(Form1->Canvas->Handle,VREFRESH);
Label4->Caption=" Частота розгортки: "+IntToStr(VR)+" Гц";
}
else
{
Label4->Caption="Частота розгортки не визначається в даній ОС";
}
}
}

```

Після запуску вікно програми буде мати вигляд, як показано на рис. 8.3.

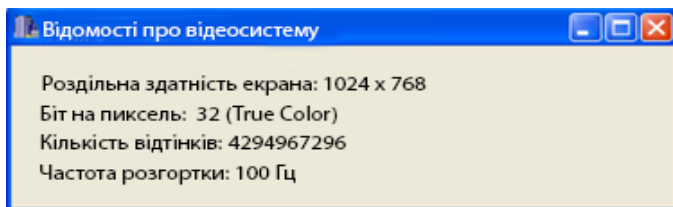

Рисунок 8.3 – Вікно проекту з інформацією про відеосистему

Для отримання роздільної здатності екрана використовується глобальна змінна Screen. Це покажчик на екземпляр класу TScreen і надає доступ до властивостей Width і Height. Значення властивості Width містить ширину екрана в пікселях, а значення властивості Height – його висоту в пікселях.

```

Label1->Caption = IntToStr(Screen->Width) + " x " +
IntToStr(Screen->Height);

```

Визначення якості передачі кольору і частоти кадрової розгортки виконується за допомогою Windows API функції GetDeviceCaps, що використовує в якості вхідного параметра контекст графічного пристрою (екран). В даному прикладі використовується звичайна форма VCL для доступу до цього контексту, використовуючи її властивість Canvas.

В якості другого параметру цієї функції використовується іменована ціла константа, залежно від значення якої повертається одно зі значень, пов'язаних з параметрами графічного пристрою. В даному випадку необхідні кольорова роздільна здатність в бітах на піксель і кількість кольорів, що підтримуються системою. Останнє значення залежить від кількості відтінків кольору.

Для обчислення кількості підтримуваних кольорів, необхідно двічі викликати функцію `GetDeviceCaps`. Один раз для отримання інформації про кольорову роздільну здатність, другий – про кількість кольорових площин.

Функція `GetDeviceCaps` має наступний вигляд:

```
int GetDeviceCaps
{
    HDC hdc, //дескриптор DC
    int nIndex //індекс дії
};
```

Для рішення поставленої задачі в якості індексу дії використовуються наступні параметри:

- `BITSPIXEL` – кількість суміжних кольорових бітів для кожного пікселя;
- `PLANES` – кількість кольорових площин;
- `VREFRESH` – частота кадрової розгортки.

Для ознайомлення з повним переліком параметрів функції можна користатися довідковою системою.

1.4 Інформація про диски

Інформація про стан диску достатньо актуальна для користувачів ПК. Нестача дискового простору – одна з найчастіших проблем, з якою приходиться стикатися користувачам.

Під час роботи ОС Windows створює тимчасові файли на диску, а також вивантажує інформацію з оперативної пам'яті на диск в файл підкачування, недостатній обсяг вільного простору може приводити як до сповільнення роботи системи, так і до збоїв системи. Окрім інформації про обсяг, існують і інші параметри, наприклад, серійний номер тома, файлова система та ін.

Для читання інформації про диски можна скористатися наступними вказівками: на форму програми додати компонент `DriveComboBox`, а також кілька компонентів `Label` для відображення отриманої інформації про диск. Також необхідно створити подію `onChange` компонента `DriveComboBox1`, де виконується виклик функції `UpdateDisk`:

```
void __fastcall TForm1::DriveComboBox1Change(TObject *Sender)
{
    UpdateDisk();
}
```

Функція UpdateDisk оголошена в розділі public класу TForm1 наступним чином:

```
public: // User declarations
void __fastcall UpdateDisk ();
```

За допомогою цієї функції визначаються наступні параметри диска: ім'я тома, серійний номер і т.п. (рис. 8.4). Функція має наступний вигляд:

```
void __fastcall TForm1::UpdateDisk()
{
    DWORD VolSN,MaxCompLen,FSFlags, FC,SPC,BPS,NC;
    char VolName[255],FSName[100];
    // формування імені диска
    AnsiString S=UpperCase(DriveComboBox1->Drive)+"\\";
    Label1->Caption=S;
    // виклик функції для читання інформації про диск
    if
    (GetVolumeInformation(S.c_str(),VolName,255,&VolSN,&MaxCompLen,
    &FSFlags,FSName,100))
    {
        //вивід даних про диск
        Label2->Caption="Ім'я тому: "+AnsiString(VolName);
        Label3->Caption="Серійний номер:"+IntToHex(HIWORD(VolSN),4)+'-
        +IntToHex(LOWORD(VolSN),4);
        Label4->Caption="Файлова система: "+AnsiString(FSName);
        // виклик функції для одержання інформації про кластери та сектори
        if (GetDiskFreeSpace(S.c_str(), &SPC,&FC,&BPS,&NC))
        {
            // розрахунок і вивід відомостей про вільний простір диска
            Label5->Caption="Вільно: "+IntToStr(SPC*FC*BPS)+ " байт ("
            +IntToStr((SPC*FC*BPS)/1024/1024)+"МБ");
            Label6->Caption="Кількість байтів у секторі: "+IntToStr(FC);
            Label7->Caption=" Кількість секторів у кластері:"
            +IntToStr(SPC);
        }
    }
```



```

    }
else
{
    // реакція програми у випадку неготовності диска
    Label2->Caption="Диск не готовий";
    Label3->Caption=""; Label4->Caption="";
    Label5->Caption=""; Label6->Caption="";
    Label7->Caption="";
}
}

```

Для отримання інформації про диск використовується Windows API функція `GetVolumeInformation`. Ця функція повертає інформацію про ім'я тома, серійний номер, а також характеристики його файлової системи і має наступні параметри:

- змінна `S` – ім'я диску, інформацію про який необхідно отримати;
- `VolName` – буфер, в який буде розміщено ім'я тома диска (метка диска);
- 255 – розмір буферу для імені тома диска;
- `&VolSN` – адреса змінної, в яку буде записано серійний номер;
- `&MaxCompLen` – адреса змінної, в яку буде записано максимальне значення путі, що підтримується файловою системою диска;
- `&FSFlags` – адреса змінної, в якій знаходяться прапорці файлової системи. Може бути присутньою будь-яка комбінація прапорців, що дозволяє визначити деякі властивості файлової системи (чутливість до регістру імен файлів, підтримка імен в UNICODE і т.п.);
- `FSName` – буфер, в який буде розміщено ім'я файлової системи;
- 100 – розмір буферу для імені файлової системи.

Після виведення отриманої інформації викликається ще одна функція – `GetDiskFreeSpace`. Вона повертає інформацію про кількість кластерів і секторів, а також їх розмірах, для вказаного диска. Функція має наступні параметри:

- змінна `s` – ім'я диску, інформацію про який необхідно отримати;
- `&SPC` – адреса змінної, в яку буде записано кількість секторів в кластері;
- `&FC` – адреса змінної, в яку буде записано кількість байтів в кластері;
- `&BPS` – адреса змінної, в яку буде записано кількість вільних кластерів;
- `&NC` – адреса змінної, в яку буде записано загальну кількість кластерів.

На основі отриманої інформації можна провести розрахунок вільного

простору на диску. Робоче вікно програми наведено на рис. 8.4.

В робочій програмі можна обирати пристрій зі списку доступних пристроїв і отримувати інформацію про параметри.

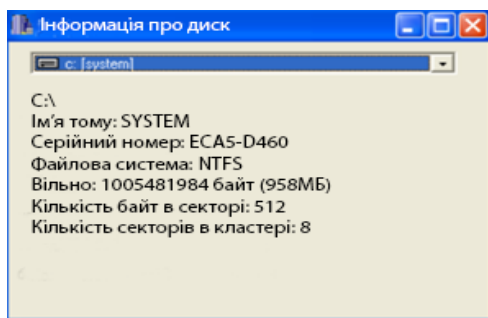

Рисунок 8.4 – Вікно робочого проекту з інформацією про диск

1.5 Визначення частоти процесора в режимі реального часу

Розглянемо приклад програми, здатної визначати частоту роботи процесора. Для цього створимо в C++ Builder новий проект. На формі встановимо два компонента Label і дві кнопки Button. Значення властивостей компонентів наведені в табл. 8.2, а вікно робочого проекту – на рис. 8.5.

Таблиця 8.2

Ім'я компонента	Властивість	Значення
Form1	Caption	Замір частоти процесора
Label1	Caption	Частота процесора
Label2	Caption	?MHz
Button1	Caption	Старт
Button2	Caption	Стоп
	Enabled	false

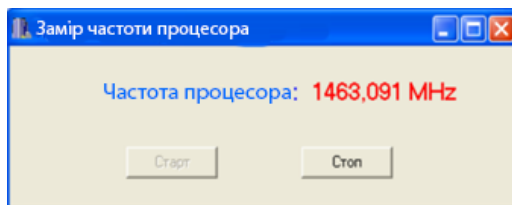

Рисунок 8.5 – Вікно програми виміру частоти процесора

У обробнику події натисканням кнопки Старт введемо наступний код:

```
bool Stop;// глобальна змінна керування запуском і зупинкою
void __fastcall TForm1::Button1Click(TObject *Sender)
{
    Button1->Enabled = false;
    Button2->Enabled = true;
    Stop = false;
    while (!Stop)
    {
        Label2->Caption = FormatFloat("0.000",GetCPUSpeed())+" MHz";
        Application->ProcessMessages();
    }
    Button1->Enabled = true;
    Button2->Enabled = false;
}
```

Для запуску визначення частоти процесора слід натиснути кнопку Старт, а для зупинки – кнопку Стоп, обробник події якої має такий вигляд:

```
void __fastcall TForm1 :: Button2Click (TObject * Sender)
{
    Stop = true;
}
```

Цикл while, в Button1Click, виконується до тих пір, поки глобальна змінна Stop не прийме значення true. У середині даного циклу розташовані два рядки операторів. У першій викликається функція GetCPUSpeed, за допомогою якої і визначається частота процесора. У другому рядку викликається метод ProcessMessages, який дозволяє перехоплювати події, зокрема натискання кнопки СТОП.

Наведемо програмний код функції GetCPUSpeed:

```
double GetCPUSpeed()
{
    const DelayTime = 500; // час виміру в мс
    DWORD TimerHi, TimerLo;
    int PriorityClass, Priority;
    // одержання вихідних значень пріоритетів
    PriorityClass = GetPriorityClass(GetCurrentProcess);
    Priority = GetThreadPriority(GetCurrentThread);
    // зміна значень пріоритетів
```

```

SetPriorityClass(GetCurrentProcess, REALTIME_PRIORITY_CLASS);
SetThreadPriority(GetCurrentThread,
    THREAD_PRIORITY_TIME_CRITICAL);
Sleep(10);
asm
{
    dw 310Fh
    mov TimerLo, eax
    mov TimerHi, edx
}
Sleep(DelayTime);
asm
{
    dw 310Fh
    sub eax, TimerLo
    sbb edx, TimerHi
    mov TimerLo, eax
    mov TimerHi, edx
}
// установка пріоритетів у вихідне значення
SetThreadPriority(GetCurrentThread, Priority);
SetPriorityClass(GetCurrentProcess, PriorityClass);
return TimerLo / (1000.0 * DelayTime);
}

```

На самому початку записуються поточні пріоритети потоків за допомогою функцій `GetPriorityClass` і `GetThreadPriority`. Потім значення пріоритетів змінюються на максимальні за допомогою функцій `SetPriorityClass` і `SetThreadPriority`. Для одного з них встановлюємо пріоритет реального часу – `REALTIME_PRIORITY_CLASS`, а для іншого – критичний до часу пріоритет `THREAD_PRIORITY_TIME_CRITICAL`. Ці дії необхідні для отримання нашою програмою всіх ресурсів комп'ютера.

Після установки пріоритетів виконується затримка в 10 мс за допомогою виклику функції `Sleep`, з тим, щоб змінені пріоритети вступили в силу. Потім починається сам процес вимірювання частоти, він виконується за допомогою двох вставок асемблерного коду, між якими відбувається затримка на період, зазначений у константі `DelayTime`.

Після виміру роботи таймера значення пріоритету класу і потоку відновлюються в вихідні значення. Це необхідно у зв'язку з тим, що критичний до часу пріоритет і пріоритет реального часу віддають програмі всі ресурси, а за замовчуванням на такому пріоритеті працює тільки ядро ОС Windows і деякі особливо критичні додатки. Якщо програма буде

постійно працювати з такими високими пріоритетами, то вона може конфліктувати з ядром і викликати збій в роботі операційної системи. Саме тому бажано отримувати всі ресурси ОС Windows тільки на короткий проміжок часу.

У процесі роботи програми при виконанні вимірювань може спостерігатися деяка зміна частоти. Дане явище пояснюється тим, що багато процесорів можуть самі регулювати свою частоту в залежності від температури та інших параметрів.

2. Індивідуальні завдання

Розробити програмне забезпечення, яке виконує аналіз і діагностику ПК згідно завдань з табл. 8.3.

Таблиця 8.3

№ варіанта	Завдання
1–5	Визначення параметрів BIOS (дата і версія) Визначення параметрів відеосистеми
6–10	Визначення параметрів відеосистеми Визначення частоти процесора
11–15	Отримання відомостей про диск Визначення параметрів BIOS (дата і версія)
15–20	Отримання відомостей про диск Визначення параметрів відеосистеми

3. Зміст звіту

1. Тема та мета роботи.
2. Результати виконання завдань (навести скріншоти). Навести алгоритм та код розробленої програми.
3. Висновки.

Контрольні запитання

1. Де в ОС Windows зберігаються відомості про систему?
2. Як називається набір функцій Windows, за допомогою яких можна отримати відомості про деякі компоненти комп'ютерної системи?
3. Параметри функції GetVolumeInformation та її призначення.
4. Призначення функції GetDiskFreeSpace та її параметри.

Список джерел інформації

1. Локазюк В. М. Надійність, контроль, діагностика та модернізація ПК: навч. посібник / В. М. Локазюк, Ю. Г. Савченко. – Київ. : Вид. центр «Академія», 2004. – 376 с.
2. Колибін Ю. М. Контроль та діагностика комп'ютерних систем. Навчальний посібник / Ю. М. Колибін, Ф. А. Домнін. – Харків : ХВУ, 2000. – 274 с.
3. Гук М. Аппаратные средства локальных сетей. Энциклопедия / М. Гук. – СПб. : Питер, 2005. – 576 с.
4. Закер К. Компьютерные сети. Модернизация и поиск неисправностей / К. Захер. – СПб. : БХВ-Петербург, 2006. – 640 с.
5. Олифер В. Г. Компьютерные сети. Принципы, технологии, протоколы / В. Г. Олифер, Н. А. Олифер. – СПб. : Питер, 2010. – 918 с.
6. Таненбаум Э. Компьютерные сети: 4-е издание / Э. Таненбаум. – СПб. : Питер. – 2009. – 992 с.

ЗМІСТ

Вступ	3
Лабораторна робота 1. Програми діагностики ПК	4
Лабораторна робота 2. Програми тестування жорстких дисків	14
Лабораторна робота 3. Тестування ПК програмою «AIDA64»	21
Лабораторна робота 4. Тестування ПК програмою «Sisoftware Sandra»	24
Лабораторна робота 5. Визначення кількісних характеристик надійності за статистичними даними про відмови елементів	29
Лабораторна робота 6. Завадостійке кодування. Коди Хемінга	33
Лабораторна робота 7. Діагностика мереж WINDOWS вбудованими програмами	39
Лабораторна робота 8. Розробка програм для діагностики параметрів ПК	43
Список джерел інформації	54

Навчальне видання

Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з навчальної дисципліни «Контроль та діагностика комп'ютерних систем» для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальністю «Комп'ютерна інженерія»

Укладачі: НОСКОВ Валентин Іванович,
ПАНЧЕНКО Володимир Іванович,
ГЕЙКО Геннадій Вікторович,
БАЛЕНКО Олексій Іванович

Відповідальний за випуск проф. С.Г. Семенов
Роботу до видання рекомендував проф. М.Й. Заполовський

В авторській редакції

План 2019 р., поз. 81
Підп. до друку 08.11.2019 р. Формат 60х84 1/16.
Папір офсетний. Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 2.
Наклад 50 прим. Замовлення № 1108-19

Видавець:

Видавничий центр НТУ «ХПІ»,
вул. Кирпичова, 2, м. Харків, 61002
Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5478 від 21.08.2017 р.

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні ФОП В.В. Петров.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис №24800000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137,
тел. (057) 78-17-137. e-mail:bookfabrik@mail.ua